

Magyar évezredek – magyar küldetéstudat

Amikor a Nagyszombati Egyetem ósdi és megújult falai lehetőséget adtak annak, hogy az ifjúság körében terjesszem a tudást, többek között az a gondolat is vezérelt, hogy az egyetemen működött nagy elődeim nyomdokaira lépjek. Még annak ellenére is, hogy a mai Felvidéken működő Nagyszombati egyetem előljárói nem tudják, vagy nem akarják az egyetem alapítójának nevét helyesen leírni,⁷²⁹ mégis büszkén hivatkoznak rá, és ezen az egyetemen tanulni és tanítani mindig is egyfajta kiváltság és kitüntetés. Talán ezért vált szokásommá, hogy előadásaimat többnyire bibliai idézettel kezdtem.

A legkedvesebb és a leggyakrabban használt idézet Szent János evangéliumának első mondata: „Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος ...”. Bár a történelem során az idézetet magyarul is többféleképp fordították,⁷³⁰ de csak egy fordítás adta vissza legszebben és leghitelesebben annak az eredeti tartalmát: „Kezdetben vala az ige ...”. Ugyanis a görög *logosz* ebben az értelemben nemcsak egy egyszerű szó, mint más nyelvekben. Szavakkal lehet az embereket félrevezetni, manipulálni, tévútra terelni, sőt akár nyíltan hazudni is. Ugyanakkor vannak olyan szavak is, amelyeknek valós a tartalma, az igazságot hirdetik. A népies magyar nyelvben az *ige*, mint fogalom, amelynek *igaz* (valós) tartalma van, megtalálható! Gyerekkoromban, amikor valami csintalanságot követtem el, és el akartam fedni szüleim előtt, édesapám zoboralji szóhasználatlaltal figyelmeztetett: „Az igazsághoz igenyes út vezet!” Ebben az *igenyes* egyenességben benne van az ige, az igazság. Bár az igazság egy és oszthatatlan, mégiscsak erkölcsi-etikai kategóriáról van szó. Másként ítéli meg az igazságot az, aki uralkodik fölöttünk, mint az, aki fölött uralkodnak.

Ezeket a gondolatokat azért véltem szükségesnek bevezetőként kiemelni, mert minden tudománynak az egyik alappillére a tárgy helyes meghatározása, más szóval helyes definíciók használata. Sajnos, az utóbbi időben sok olyan dolgozat cserél gazdát a közösségi hálókön keresztül, amely nemhogy nem használja tárgya helyes meghatározóját, de sok esetben eltekint attól, hogy egyáltalán megfogalmazzon kiindulóként (vagy végkövetkeztetésként) valamiféle definíciót. Az ilyen eszmefuttatások nagyon gyakran tömegesen manipulálnak és tévesztenek meg egész társadalmi csoportokat.

Nemzet – közösség – nemzettudat

Tárgyunkkal kapcsolatban fontos elsősorban meghatározni a nemzet fogalmát. A XX. század 90-es éveitől, amikor a hosszú kényszerszünet után tömegével jelentek meg nemzetpolitikai írások, találkoztam két kirívó esettel. Az egyik egy vaskos kiadvány, amely a magyarországi közigazgatási dolgozóknak kívánt nemzetpolitikai alapismereteket nyújtani.⁷³¹ Többször figyelmesen végig lapoztam, de sehol nem találtam meg benne a nemzet fogalmi meghatározását. Még az első fejezetben sem, – amelynek a címe: „Nemzet, állam, kisebbség” – nem találtam ennek a három fogalomnak a definícióját. Pedig, ha alapismeretéről van szó, akkor ezek a

⁷²⁹ Pázmány nevét szlovák átírással így írják: Pázmaň.

⁷³⁰ Kezdetben vala a szó, Kezdetben vala a beszéd, Bölcsőben vala a bölcsesség, Forrásban vala a szó ...

⁷³¹ Kántor Zoltán (szerk.): *Nemzetpolitikai alapismeretek. (Közszolgálati tisztviselők számára)*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013, 219 oldal.

meghatározások nem hiányozhatnak. A másik, egy valószínűleg angolról lefordított tanulmány volt, amely a nemzetet így definiálja: „*A nemzet az emberek egy olyan csoportja, amelyet a származás »közös tévedése« és a szomszédok iránt érzett »közös megvetés« fűz össze*”. Igen, a szélsőséges, liberális irányzat számára ez a nemzet! Ha nem is pontosan így, de ezek a szavak tükröződnek az egyik elismert és sokat idézett tudósunk nemzetelméleti munkásságából is. Például a „*A magyar nemzet megszületése*” című, igényesnek tűnő történeti munka, egy olyan szerzőtől, aki csaknem egy történész generációt nevelt ki, a nemzetet (köztük a magyart is) négy ismérv szerint határozza meg: 1. idegengyűlölet (xonofóbia), 2. a közös múlt, 3. állami keret, 4. a haza fogalma.⁷³²

Tehát szerinte az első és legfontosabb ismérv a nemzet megszületésénél az idegengyűlölet.⁷³³ Igaz ugyan, hogy a nemzetet, mint bonyolult társadalmi alakulatot többféleképpen lehet definiálni, és a történelmi fejlődés bizonyos szakaszai során a nemzet mást-mást jelentett. De miért kell egy hazánkfiának negatív ismérvvel kezdeni, kiváltképp akkor, amikor a magyar nemzetéről van szó?

A modern szakirodalom az európai hagyományban két alapfelfogást különböztet meg a nemzet újkori értelmezésében. Mind a kettő a nemzeti újjászületési folyamatokban lépett előtérbe. Az angolszász politikai irodalom és gyakorlat a nemzet állam-politikai értelmezése volt és van máig is elterjedve.⁷³⁴ A francia és angol területeken, ahol a különböző etnikumok (bretonok vagy walesiek) mindig is a francia vagy brit nemzet részeként voltak elkönyvelve, nem volt szükséges külön foglalkozni az etnikai hovatartozásukkal. A másik felfogás a német területeken terjedt el és a nemzetet nyelvi-kulturális közösségként értelmezte.⁷³⁵

Az említett két, szofisztikusan egymást kizáró elgondoláshoz szükséges hozzáfűzni, hogy azok elemei bizony már benne foglaltatnak a magyar őstörténet két alapvető forrásában: Anonymusnál egy határozott államnemzeti elgondolás körvonalai látszanak kibontakozni – krónikájában, a *Gesta Hungarorum*ban a történeti hagyomány és az állami keret szolgálta a nemzeti együvé tartozás kifejezésre juttatását, míg Kézai Simonnál az etnikai (vérségi) és nyelvi eredet került előtérbe (a tiszta Magyarországnak 108 nemzetsége van és nem több – a többiek jövevények). Azonban a két eltérő felfogás sem a múltban, sem a későbbiekben élesen nem fordult szembe egymással, nem zárta ki egymást. Szigorú szembeállításuk hamis és félrevezető lenne, mert valamely ország nemzeti kultúrájának az érvényesülése, „kulturális nacionalizmusa” szükségszerűen felhasználja az államot és annak politikáját, ugyanúgy mint a nemzetpolitika, a „politikai nacionalizmus” szükségszerűen a kulturális identitásra támaszkodik.

A legáltalánosabb modern nemzetfogalmi meghatározás az, amikor a nemzetet politikailag gondolkodó és cselekvő kulturális közösségként fogjuk fel. Ez a meghatározás minden nemzetre vonatkozik, legyen az politikai, vagy nyelvi-kulturális megközelítés, mi több, visszavetíthetjük a régebbi történelmi korokra, amikor még a nemzet fogalmilag és a gyakorlatban is elkülönült a néptől. Már az első olvasatra szemünkbe tűnik a meghatározás három tartalmi eleme: a politika, kultúra és a közösség.

⁷³² Kristó Gyula: *A magyar nemzet megszületése*. Budapest, Kossuth Kiadó 1998, 211 oldal.

⁷³³ Uo. 137. old.

⁷³⁴ Ennek eredete térségünkben már az olasz származású, a prágai egyetemen németül tanító Bernard Bolzano (1781–1848) filozófiai elképzeléseiben megtalálható, aki a nemzetet politikai egységként kezelte.

⁷³⁵ Ez a koncepció Johann Gottfried Herder (1744–1803) filozófiai nézeteire volt alapozva, aki hangsúlyozta, hogy az embert emberivé elsősorban a nyelv, a hagyományok, a népi alkotások teszik, amelyek összekötik az egyes nemzedékeket és fejlődésük bizonyos fokán nemzeti egységet alkotnak.

Kezdjük a harmadikkal. Mellőzve a bonyolult (ál)tudományos megközelítéseket, abból indulunk ki, hogy minden közösség spontánul keletkezik, mint az emberek nagyobb egységbe való társulása eredményeként. Tehát szerves, organikus jellege van. Ez még akkor is érvényes, ha szervezett, „organizált” intézményi kezdeményezés következményeként jelenik meg (pl. a kisebb közösségeknél az iskola, vagy a katonaság). Ezzel kapcsolatban szükséges hangsúlyozni, hogy nem minden társadalmi csoportnak van közösségi jellege. A közösség minden esetben *értéktartalommal* bíró fogalom. A közösség belső viszonyait azok a társadalmi (politikai, gazdasági, kulturális stb.) értékek szabályozzák és közvetítik, amelyek az egyes közösségekbe társuló személyeknek a tágabb társadalomhoz fűződő kapcsolatait jellemzik. Az emberi közösségek így nemcsak az egyének összességei, hanem rendszerint szerves rendszert alkotó csoportosulások, amelyek különleges vonásokkal vannak felruházva. Olyan jellegű együvé tartozással van dolgunk, amelyben érvényesül a közös érdek, a közös cél és a hasonló értékrend. Karácsony Sándor a közösségi életet szemléletesen a vásár példáján magyarázza, ahová sokan eljárnak: „... *a maguk hasznáért és egyúttal mégis egymás kedvéért mennek a vásárra az eladók is, meg a vevők is ... Kettőn áll a vásár. De nemcsak a vásár, hanem nagyon sok minden az ember életében.*”⁷³⁶ Tehát beszélhetünk az emberi közösségek egy bizonyos fokú egységesüléséről, amelyet egyben tudatosít is.⁷³⁷ A közösség ún. mi-tudata így a további vonása ennek a csoportosulásnak. Ilyen közösség a nemzet is, bár a nemzet esetében inkább ún. eszmei közösségről van szó, de a mi-tudatnak itt is nagy szerepe van, amely a *nemzeti tudat* fogalomban jelenik meg. Egy nemzet tagjai, közösségei akkor hordozói az azonosságtudatnak, ha képesek megkülönböztetni önmagukat más nemzet tagjaitól, ha képesek saját közösségük jellegzetes vonásait szavakkal, viselkedésmóddal úgy kifejezni, hogy újra meg újra bizonyítsák, hogy nemzetüknek van létjogosultsága és nekik van okuk e nemzethez tartozni. Ez azt is jelenti, hogy a nemzetet nem lehet szabályokkal, rendeletekkel, (nyelv)törvényekkel megteremteni, mint ahogy szellemét, a tudatát sem lehet ilyen módon megváltoztatni. Nem lehet egy nemzetet megsemmisíteni mindaddig, amíg tagjaiban él a nemzeti tudata. Másfelől, csak a nemzeti tudatot birtokló közösségekben szülehetnek nemzetépítő alkotások.

Bár a politikum szerves része minden közösségnek, amelyik eljutott a nemzethez, mint a legfelsőbb fejlődési fokig, értekezésünk szemszögéből mégis a kultúra az, amelynek jelentős szerepe van a nemzeti fejlődésben. A nemzetnek, mint kulturális közösségnek több megnyilvánulása van. A nyelvi fejleményeken, a beszédben, a dalban és írásban közölt szellemi tartalmakon kívül, főleg a kultúra olyan megnyilvánulásaiban, mint pl. az öltözet, szokások, hagyományok, amelyek elkísérik az embereket a születésüktől a halálukig. De közelebbről tekintve ilyenek a kultúrába, a kultúratudatba beépült nemzeti színek, a nemzeti vallás sajátos jegyei, a nemzet szimbólumai. Ezek a jegyek és jelképek a nemzet kultúrájához való tartozás igen fontos kellékei, melyek útján kifejeződik az egyénnek a közösséghez való tartozása. Ezek teremtik meg a lehetőségét annak, hogy az etnikum, a nemzet kijelölhesse határait az elfogadottaknak és kívülállóknak, vagyis befogadjon (vagy kirekesszen) valakit. A nemzeti kultúra jegyei és szimbólumai nagyon erős érzelmi töltetet hordoznak, és az utóbbi két évszázadban kialakult és bizonyos körökben elterjedt gyalázásuk vagy adminisztratív felszámolásuk, félelmet és dühöt válthat ki a nemzet tagjaiban.

⁷³⁶ Karácsony Sándor: *Magyar nyelvtan társas-lélektani alapon*. Budapest, Exodus Kiadás 1938, 1–2. old.

⁷³⁷ A jelenlegi politika-elméleti értekezések bizonyos választóvonalat keresnek az európai demokráciák és kultúrák között a társadalom (Nyugat Európa) és közösség (Közép- és Kelet-Európa) fogalmi megkülönböztetésében is.

Térjünk azonban röviden ki egy további fogalomra, amelynek tartalma a legnagyobb mértékben járul hozzá a nemzetépítő alkotásokhoz. Ez pedig a már említett nemzettudat. Bár ezt a fogalmat is többen próbálták definiálni, számomra a legelfogadhatóbb és egyben olyan, amely legjobban kifejezi a lényegét az, amelyet egy emigrációban élő hazánkfia fogalmazott meg: *A nemzettudat egy egységes és átfogó, alkotótöltetű nemzeti önismereten alapuló közösségtudat. Az együvé tartozás tudata, amelynek jegyében vállaljuk a közös sorsot, és amelyet birtokolva egy nép képes megoldani nemzeti sorskérdéseit.*⁷³⁸ A megfogalmazás olyannyira megfelel a tudományos igényeknek, hogy a tudomány rangos kiadványaiban is helyet kapott.⁷³⁹ A definíció megfogalmazója egyben kiemeli, hogy a kulcsszó nem is annyira a nemzettudat, mint inkább a nemzetismeret. Ugyanis a nemzetismeret nélkül a nemzettudat nem érheti el azt a szintet, amely szükséges nemzetépítő és nemzetfenntartó alkotásokhoz.⁷⁴⁰ Ha a nemzettudat tömör meghatározását operacionalizáljuk, tehát olyan konkrét mérési eljárást alkalmazunk, amely során az általánostól az egyedi felé haladunk, más szóval konkrét lépéseket és műveleteket alkalmazunk, amelyek aztán felhasználhatók a nemzettudat (nemzetismeret) mérésére, akkor leegyszerűsítve a következő ismereteket kell kutatnunk és mérnünk: 1. valós ismeretek a nemzet múltjáról (történelemtudat), 2. ismeretek a nemzet jelenéről (ez főleg a politikai tudatban nyilvánul meg, amikor az élet nagy kérdéseiről kell határozni: *politikai rendszerváltozások, parlamenti választások*) és 3. *elképzelések a nemzet további sorsáról, jövőjéről, a küldetéséről, amit felvállalt és teljesíteni akar.*

Küldetéstudat – a nemzettudat szerves része

Az előző sorok arra engednek következtetni, hogy a küldetéstudatnak a tartalma főleg a jövőnk ismeretéhez, egyfajta jövőképhez kötődik. Térjünk ki röviden, mit értünk a nemzet küldetésén, a küldetéstudaton? A nemzeti azonosságtudat egyik fontos eleme nemcsak az, hogy az adott nemzet (vagy nemzetrész) tudomásul veszi önmagát, mint közösséget, hanem bizonyos szerepeket is lát maga előtt, amelyekről meg van győződve, hogy az emberiség elvárja ezeknek a teljesítését. Éppen ezeknek a szerepeknek, a nemzet küldetésének a felismerésére, tudatosítására épülnek az azonosságtudat további összetevői is. A nemzet sokszor transzcendens értéként kezeli küldetését, amely ugyan gyakran mítikus gyökerekből táplálkozik, de a modern világban is kell ezzel a sajátossággal számolnunk. A küldetéstudat az egyik fő meghatározója a nemzet cselekvésének, kreativitásának. Amíg ez ki nem kristályosodik, ki nem forr, addig nem beszélhetünk a szó szoros értelmében a nemzeti öntudat magas fokáról. A magyarság szemszögéből ez egy különálló szociológiai probléma, amelynek a megoldása további elemzéseket igényel. Azonban már itt meg kell állapítanunk, hogy a nemzet küldetésének leglényegesebb kiindulópontja, életet adó gyökere, a történelmi múlt.

⁷³⁸ Radics Géza: *Eredetünk és őshazánk*. Körösi Csoma Sándor Cultural Society 2002, 186. oldal. Később a szerző több kiadványában is közreadta.

⁷³⁹ Чампаи, Отто: *Центральная Европа – Карпатский бассейн: развитие этнических общностей: теоретико-методологический аспект : (на примере венгерского этноса) Közép-Európa = Kárpát-medence*. Изд-во ИЖГТУ. Izsevszk 2012, 108. old.

⁷⁴⁰ Erre már akkor rámutattunk, amikor első terjedelmes empirikus kutatásainkat publikáltuk. Lásd közelebb: Csámpai Ottó: *Viharvert nemzettudat. (Az identitástudat és érzésvilág problémái Zoboralja magyar falvaiban)*. Pozsony 1994. Sajnos az akkori eredményekből levezetett konklúziók mára nemcsak Zoboralján, de az egész Felvidéken, teljesen beigazolódtak.

Említettük, hogy a jegyek és szimbólumok a nemzet kultúrájához való tartozás igen fontos kellékei. Az egyik ilyen a nemzeti jelkép az állam (és egyben a nemzet) címerében megjelenő kettős kereszt. Nagyon régi szimbólum, amely már az ősi képirásokban, mint főember, főpap, uralkodó, istenség jelenik meg. A kettős kereszt, amelyet apostoli keresztnek is nevezünk, nagyon rég kerülhetett címerünkbe. Sokak számára ismert tény, hogy Erdélyben, az énlakai unitárius templom mennyezetén van egy festmény, amelyben rovás szöveg látható. Ennek olvasata „Gy az Isten Georgyius Musnai diakon”. Mintha hiba csúszott volna Musnai mester írásába – kihagyta az „e” betűt. A rovás „gy” – G betűjével írhatjuk az egyet, az egyetlent is. Az egyetlen pedig az Isten – Egy az Isten! Ha egybe olvassuk a kettős keresztet és a hármas halmot, akkor *egy országot* kapunk – az egy Isten országát. Mítosz ez, vagy valóság? Nem tudjuk. De még ha mítosznak is bizonyulna, ne becsüljük le. Ugyanis, *minden nemzetnek szüksége van mítoszra, mert bizonyos értelemben ez biztosítja a nemzet túlélését*. Ha tönkreteszik a nemzet mitológiáját, ha ez megsemmisül, akkor a nemzet tagjai formátlan tömeggé válnak, melyet aztán alkalmas módon alakíthatnak az ügyeskezdő manipulátorok. *A mítosz nélküli nemzetet a szellemileg fogyatékos emberhez hasonlíthatjuk*. Anélkül a nemzet gyökértelessé válik, zavarok keletkeznek értékrendjében, nincs küldetéstudata, vagy elveszti azt, parttalanul csapong, vagy csapódhat bárhová a végtelen univerzumban – könnyen felszívódhat, eltűnhet a történelem süllyesztőjében. Erre már Ipolyi Arnold is ráeszmélt, aminek következtében feladatul tűzte ki a magyarság mitológiájának a leírását.⁷⁴¹

A mítoszok a nemzetek előtörténetéből erednek, akárcsak a mondákra épített történelemből. A mítosz többnyire nagyobb embercsoportoknak az alkotása, egész közösségé, így voltaképpen anonim, névtelen. A világ és az önnön etnikumot tudomány előtti és történelem előtti (de velük nem mindig ellentétes) szemlélete, gyakran antropomorfisztikus, erős érzelmi töltettel. Közös társadalomtörténeti meggyőződés a világ és az élet nagy kérdéseinek sajátos értelmezésére, bizonyos jelrendszer, amely előírja a nemzet gondolat- és cselekvésmódját. Veszélyes lehet akkor, ha a nemzetek hamis mitológia szerint értelmezik történelmüket. Nem minden nemzet ismeri előtörténetét és dicsekedhet vele, de vannak nemzetek, amelyek gondosan lejegyznek minden fontos és jelentős eseményt, és igyekeznek megőrizni a jövő nemzedékek számára. Nagyon gazdag mitológiai örökségre épülő történelmük van a görögöknek, kínaiaknak, zsidóknak. De nem kell szégyenkezni a **magyarságnak** sem, mert ugyanúgy **gazdag**, részben ismert, részben a mai nemzedékek számára kevésbé ismert előtörténete van.

Szimbólumainkon keresztül tudjuk értelemszerűen feleleveníteni a többszázéves, sőt többévezredes küldetéstudatot.

Fentebb említettük, hogy az egyik legősibb nemzeti szimbólumunk a kettős kereszt. Mellőzzük a vitás kérdést, hogy a koronát II. Szilveszter pápa küldte volna István első királyunknak térítői buzgalmát méltányolva, de hogy ő kapta először az apostoli királyi címet, az elfogadott tény. Ennek a szimbóluma pedig a kettős kereszt, mert a pápák már ekkor hármas keresztet használtak. Ez még akkor is úgy van, ha a kettős kereszt királyi jelvényként való alkalmazása ebben az időben nem bizonyítható. Mindazonáltal a kettős kereszt hosszú évszázadokon át a magyar küldetéstudat egyik kiemelkedő szimbólumává vált. A XVI. század elején, amikor Werbőczy István Hármaskönyvében összefoglalta a magyarországi szokásjogot, ő is úgy vélekedett, hogy a kettős keresztet, mint apostoli jelvényt, Szent István a keresztény egyház szervezésére kapta. Ezt a huszadik századi tudósok közül sokan tévedésnek tartották, ugyanúgy, mint az

⁷⁴¹ Ipolyi Arnold: *Magyar mythologia*. Pest, Hackenast Gusztáv 1854.

1360 körül Kálti Márk által írt Képes Krónikát. Pedig Szent István királyt koronázása után abban is következetesen kettős keresztet zászlóval és címerrel ábrázolja. Nem elegendő bizonyíték az akkori történelmi emlékezet frissessége? Világi használatban ez az apostoli jelvény a középkorban, mint politikai szimbólum jelenik meg. Míg a keresztény egyház szimbolikájában a püspököt egyágú kereszt illette, az érsek – *archiepiscopus* – jelképe a kettős kereszt volt, politikai értelemben főkirályságot (*archiregnum*), az összes többi királyság (*regnum*) közt az élenjárót jelentette.

A magyarok már röviddel a hon(vissza)foglalás után kiérdemelték Európa nagyhatalmainak a tekintélyét. A 907-es pozsonyi csata, amelyben Árpád hadai tönkretették Nyugat-Európa egyesített hadait, vagy amikor III. Henrik német-római császár 1051-ben harmadszor is megtámadta Magyarországot, I. András királyunk csúfosan menekülésre kényszerítette. Akkor még az uralkodó, legyen az fejedelem vagy koronás király, nagyon is tudatában volt küldetésének a nemzet élén és ezt ki tudta terjeszteni a nemzet egészére.

A magyar küldetéstudat a kettős kereszt jegyében

A kettős kereszt, mint a magyar állam és uralkodó szimbóluma Szent László király ábrázolásaiban jelenik meg, bár ezek minden bizonnyal későbbi eredetűek. Nyitra vármegye címérének központi motívuma a kun harcosra lesújtó Szent László király (1077-1095) kezében a címerpajzs. Ezt valamilyen módon a szlovák heraldikusok is megtartották azzal a különbséggel, hogy a kun vitéz inkább mongolra hasonlít, de a rá lesújtó harcos kezében már egyértelműen a kettős keresztet pajzs van. Ez egyfajta utalás a IX. század két nagy hittérítőjére, Círilire és Metódra, akik a „morva-szlovien” uralkodók számára hozták volna a kettős keresztet és állítólag ez került volna Magyarország címerébe.⁷⁴² Nyitra és környéke, ugyanis mint a korai szlávok hatalmi központja él mai napig a szlovák történelmi tudatban. Ebben az esetben egy hamis mítosszal van dolgunk, amely a szlovákság történelmi tudatát befolyásolja, ami nem is lenne baj, ha ez a kettős kereszt segítené a két nemzet egymásra utaltságát.

Magyarország, mint Európa védőbástyája

A kettős kereszt, mint királyi jelvény először III. Béla király (1172–1196) pénzein fordul elő, kezdetben még pajzs nélkül, később pajzsba foglalva, lebegő helyzetben. Ő az egyik leg-hatalmasabb uralkodónk, még ha keveset is tudunk róla. Őneki jutott az a történelmi szerep, hogy a Magyar Archiregnun és Bizánc, mint az adott kor egyik jelentős civilizációs egysége között a kapcsolatot szorosabbra fűzze. III. Béla fiatalabbik fia, II. András király (1205–1235) ismét szerepelteti a kettős keresztet címerpajzsot a pénzein. Uralkodása a magyar történelem egyik legnevezetesebb időszaka. Nevéhez kötődik az 1222-ben kiadott Aranybulla, de értekezésünk szempontjából főleg az V. keresztet hadjárat a Szentföldre, amely az akkori világ egyik legkiemelkedőbb történelmi tette volt. Az ő szerepvállalása óta használták uralkodóink a *Jeruzsálem királya* címet. Utána fia, IV. Béla király (1235–1270) az, aki egyértelműen uralkodó szimbólumként használja a kettős keresztet. Ő is egy történelmi küldetést vállalt fel, és pedig az ország tatárjárás utáni újjáépítését. Ezért valóban megilleti őt a „második honalapító” cím. De

⁷⁴² Ez annyira beivódott a köztudatba, hogy az első bécsi döntés utáni visszacsatolás emlékére kiadott „A visszatért Felvidék 1918–1938” című kötet címlapján is a zöld színű hármashalmon álló kettős keresztet címer látható, mint a Felvidék címere.

valójában még egy fontos dolgot kell tevékenységéből kiemelni: Az újabb mongol támadás veszélye arra készítette Bélát, hogy a pápának 1252-ben megírja híres Mongol Levelét, amelyben büszke öntudattal kihangsúlyozta, hogy a Duna „az ellenállás vize” – hic est aqua contradictionis. Itt jelentkezik első alkalommal, és magyar király megfogalmazásában a magyarság további küldetése – a „kereszténység védőbástyája”, melyet a római pápák később magukévá tettek.⁷⁴³

Az Árpád-ház fiú ágon való kihalása után I. Károly Róbert király (1310–1342) kerül a trónra. Ő, mivel bár női ágon, ámde ugyancsak Árpád-házi leszármazott volt, az Anjouk lilios címere mellett, már az Árpád-házhoz tartozást kihangsúlyozó vörös-ezüst vágott pajzsot használta. Azonban nála is tovább élt a kettős kereszt, egyrészt a királyi pecsétben és másfelől, az 1326-ban létrehozott Szent György Lovagrend címerében, amelynek elsődleges feladata a királyi család védelme mellett a Szent Korona őrzése is volt. Károly Róbertnek az ország felvirágoztatása mellett, sikerült egy közép-európai együttműködés alapjait is lerakni, hiszen az 1335-ben a visegrádi királytalálkozón, kibékítette egymással János cseh és Kázmér lengyel királyt. Így lett a kettős kereszt egy közép-európai együttműködés szimbóluma is. Fia, I. (Nagy) Lajos folytatta apja országfejlesztő tevékenységét. Aktív külpolitikájának köszönhetően Magyarország valódi európai nagyhatalommá vált. Szimbolikus jelentőse van annak a ténynek, hogy koronázása utáni első útja – amellyel kinyilvánította uralkodói küldetését is – Nagyváradra, Szent László lovagkirály sírjához vezetett, ahol „... felidézte emlékezetébe ama sok vitéz férfiút, akik vérük ontását ajánlották fel a hazáért, s nem is haboztak vérüket ontani, hogy maradványuknál is haláluk után dicsőség legyen osztályrészük. Erre gondolva elmélkedett, és hánytorgatta lelkében, hogyan szerezhetné és állíthatná vissza Isten segítségével kellő állapotába országa jogait, melyeket a szent korona gyalázatára szomszédos fejedelmek elfoglaltak, s lázadók vagy hűtlenek vakmerően elragadtak” Uralkodása alatt a Magyar Királyság nemcsak európai nagyhatalommá vált, hanem kulturális központjává is szeretne volna megtenni – 1367-ben Pécsen megalapította az egyetemet. Politikai nagyságát erősítette az 1370-ben létrejött perszonális unió Lengyelországgal, a térség másik fontos államával. Így a lengyel királyi trónt is magáénak tudhatta. A hármas halmon álló kettős kereszt, amely ott van pecsétjének a hátlapján, már az Anjou-liliosmoknak az előterébe kerül, kihangsúlyozva keresztény királyi elkötelezettségét. Ebben a viszonylatban említjük, hogy leánya, a később szentté avatott Hedvig (Jadwiga) lengyel királynő uralkodóként ült a lengyel trónon és Jagelló II. Ulászló feleségeként, mint litván nagyhercegnő nagyban hozzájárult a litvánok keresztény hitre térítéséhez.

A folyamat, amely Árpáddal elkezdődött és folytatódott ivadékaival, tehát valójában Károly Róbert és Nagy Lajos alatt bontakozott ki. A Magyar Archiregnumot ekkor már Európában az „országok királynőjeként” tisztelték. Tovább érlelődött ez Luxemburgi Zsigmond, majd Hunyadi Mátyás korában, de a tragikus hanyatlásának a folytatása a mohácsi vérmezőre vezetett. Azonban a kettős kereszt továbbra is az ország címerében ékeskedett, emléke tovább élt napjainkig, nyugtalanított, lelkiismeretvizsgálatra készítetett, ösztökelte a politikai elitet küldetésünk újrafogalmazására.⁷⁴⁴

⁷⁴³ Ezt a megfogalmazást használja 1440-ben I. Jagelló Ulászló is koronázásakor a magyar királyi esküjében.

⁷⁴⁴ Későbbiek során a kettős kereszt eljut más országokba is – Báthory István lengyel királyként saját címerébe veszi Litvánia nagyhercegségének egyenes szárú kettős keresztjét, amely azonban a már említett Nagy Lajos király leányán, Hedvigen került Litvánia címerébe. De ugyancsak az Anjouk révén került a kettős kereszt Franciaországba, ahol lotharingiai keresztként vált ismertté. Évszázadokkal később, 1940-től De Gaulle tábornok Nemzeti Ellenállási Bizottságának a jelvényeként is ezt a kettős, lotharingiai keresztet választotta.

Magyar küldetés a nemzet nagyjai megfogalmazásában

Voltak ugyan próbálkozások a Habsburg uralom alatt is a magyar küldetés megfogalmazására és átültetésére a gyakorlatba, de ezek nem érték el a kellő eredményt és sokszor tragikus végbe torkolltak. Már a nagy Comenius az elfeledett politikai beadványában, amelyet II. Rákóczi Györgynek írt, megfogalmazta mit kell tenni az uralkodó elitnek, hogy a nemzet valóban „boldog” legyen.⁷⁴⁵ Néhányan már előtte, vagy később igyekeztek ezt, vagy valami hasonlót célul tűzni, hogy a nemzet valóban felemelkedjen. Sőt, párhuzamosan a Habsburg-pártoló és Habsburg-ellenes oldalon, sokszor a művészetek, a tudományok, a politika és a hitviták szókincsével fejezték ki mindazt, amit a mai szóhasználatnál így fogalmazhatnánk meg: értelmesen közvetíteni Kelet és Nyugat között, és ezen belül egyeztető fórummá lenni a különböző társadalmi, etnikai és vallási csoportok között, kialakítani egy hatásos együttműködést a magyar nemzet és a többi Kárpát-medencei néptömrölések javára, úgy hogy ezek valóban magyarnak, hungarusnak számítsanak, még akkor is, ha vérségileg nem tartoznak a gens Hungarorum részébe. A legnagyobbak közül megemlíthetjük pl. gróf Esterházy Miklóst, aki nádorként sok engedményt kicsikart az ország védelmében, mi több, lemondással fenyegette a bécsi kormányt, ha nem teljesíti a nemzet kívánságait. Ő és családja kései leszármazottai meg voltak győződve arról, hogy küldetésük – értelmesen közvetíteni a nemzet és az uralkodóház között. Kortársával, gróf Zrínyi Miklóssal, a költővel és hadvezérrel és Bethlen Gábor fejedelemmel együtt dolgozott a nemzet felvirágoztatásán, de ugyanebben a szerepben említhetjük Pázmány Péter bíboros-érseket is, aki megértette az erdélyi fejedelmek nemzetileg elkötelezett politikáját, világosan látta, hogy rendkívül fontos a magyar nemzet fennmaradása és további fejlődése számára, hogy a független Erdély, mégha török támogatásra is szorul, továbbra is magyar nemzeti politikát folytasson, „mert ha ezt nem teszi, akkor gallérunk alá pök a német”! De ide sorolhatjuk akár Thököly Imrét és főleg a nagyságos fejedelmet, II. Rákóczi Ferencet, aki élete legszebb éveit áldozta a nemzetért, mert annak szabadságát mindennél fontosabbnak tekintette. Ugyancsak meg kell említenünk a reformkorszak és az 1948/49-es forradalom és szabadságharc zászlóvivőit Széchenyit, Petőfit és Kossuthon keresztül egészen Deákiig, még akkor is, ha ő valamilyen más eszmeiséget képviselt.

Küldetésünk kérdései Trianon tükrében

A nemzet Trianon utáni földarabolása azonban szükségessé tette az elcsatolt területeken élő, sokszor megalázott sorban élő közösségek küldetésének a megfogalmazását is – ez azonban gyakran hiányzik! A XX. század 90-es éveitől kezdtek mindinkább elterjedni azok a naiv elképzelések, hogy belépésünkkel az Európai Unióba automatikusan megszűnnek a népek és nemzetek közötti feszültségek, mi több, a „felzárkózás Európába” jelszava már csaknem a nemzet küldetésének összetevője lett. Azonban az európai egységesülési folyamat csak tovább fokozta ezeket az ellentéteket – Európa etnikai és kulturális arculata, főleg a növekvő bevándorlás következtében, nagyban megváltozott. Nagyon hamar bebizonyosodott, hogy egy hamis tudattal szembesülünk.

A fentiekkel kapcsolatban szükséges hangsúlyoznunk azt a gondolatot (és tényt), hogy Európa nem egyöntetű kulturális és civilizációs egység. Sőt, földrajzi értelemben Európa nem is létezik, csak Eurázsia. Úgy a múltban, mint manapság sok itt élő gondolkodó (és politikus)

⁷⁴⁵ Közelebb Csámpai Ottó: *Comenius újralfedezése*. Budapest, Heraldika Kiadó 2020, 89–145. old.

sorakozott fel a kelet-európai vagy a nyugat-európai kultúra és civilizáció mellett. Ehhez hozzá kell adni azt, amit az egyik méltatlanul mellőzött gondolkodónk írt le még a XX. század 60-as éveiben. Ugyanis azt, hogy a nagy Eurázsia masszív nyugati félszigetén létezik egy kb. 1000 km-es sáv, amelyet két függőleges választ el Kelettől, ill. Nyugattól. Az egyik vonal Königsberg (Kalinyingrád) környékéről indul és valahol a Dnyeszter-torkolat mélyén Ogyesszánál éri el a Fekete Tengert – ez a vonal jelenti az említett sávnak a keleti szegélyét. A másikat – a nyugati viszont Stettin és az Adria északi csücskén levő Trieszt vonal jelenti.⁷⁴⁶ Ennek a sávnak a jellegét, természetét hagyományosan a két, paradigmaticusnak tekintett területhez szokták meghatározni. Jól mutatja ezt az egyik német elnevezés „Zwischeneuropa” – Köztes-Európa. A földrajzilag kis államoknak és nemzeteknek, amelyek ebben a sávban fekszenek két nagy közös lidércnyomása van: Németország és Oroszország. Ez 2022-ben, az orosz–ukrán konfliktus nyomán még erőteljesebben kibontakozott, függetlenül attól, hogy melyik állt az egyik vagy másik fél mellé. Sokak számára ez a nemzetek és államok halmaza kulturálisan Kelet-Európa, míg mások Nyugat-Ázsiáról beszélnek. Az említett történetfilozófusunk ezt a sávot, amelynek szerves része a Kárpát-medence is, poetikusan így jellemezte: „*Valahol e két vonal közötti sáv belsejében végződik a gótika és kezdődnek a hagymakupolák. Valahol itt záródott le a páncélos középkor európai lovagvilága és valahol itt kezdődtek a háremek. Valahol itt tűnik el az abbé és hallgat el a hegedű és valahol e kettő között jelenik meg a pápa és kezd ciripelni a bala-lajka.*”⁷⁴⁷

Összekuszált nemzettudatunk törvényszerűen a negatív gondolkodás felé vezet, már az elért sikereket sem tudja pozitívan értékelni. Nemzetünk bizonyos rétegei magatartása az örökösen elégedetlen és panaszkodó beteghez hasonlítanak és ez sajnos egyre inkább meghatározza a magyarság további részének a gondolkodását és lelki beállítottságát. Annak ellenére, hogy a Kárpát-medencében élő magyar nemzetrészek körében vannak közösségek, melyeknek már hagyományosan példamutató öntudatuk van (pl. a székelyek, akik Tamási Áron szavaival élve, olyanok, mint a magyarok, csak még olyanabbak), ezeket a feladatokat, szerepeket, tehát küldetésüket nem tudják mindig felismerni, tudatosítani, sőt megfogalmazni sem. Létezik tehát egy bizonyosfokú identitászavar. Sokszor a többségi nemzet fogalmazza meg, mit vár el más nemzetrésztől, ez pedig megelégszik azzal a megfogalmazással, hogy küldetése: a kisebbségi sors vállalása (?).

De emellett van egy erényünk is: éspedig az *emberség*. Az emberséghez, a humánusmhoz tartozik az, hogy évszázadokig valóban keresztény Európa védőbástyája voltunk a betolakodó idegen kultúra és vallás ellen, de ugyancsak emberségünk jele, hogy próbálkoztunk közvetíteni Nyugat és Kelet között, ami sokszor véráldozattal is járt. És most a XXI. század első felében védjük a nyugati civilizációt az erkölcsi nihiltól, attól, hogy az egyedi, páratlan európai kultúrák is, amelyeknek megvan a saját szépségük, feloldódnak egy univerzális, szürke, zavaros kuszaságban, egyfajta kultúranélküliségben. Ezért a küldetésünk: *Kiterjeszteni ezt az emberséget az egész emberiségre!*

Ahhoz, hogy a tudjuk érvényesíteni azokat a gondolatokat, amelyek küldetéstudat szerves részét alkotják, szükséges néhány alapfeltételt teljesíteni:

1. Az Istenben való hit. Ennek az intézményesített megnyilvánulása pedig a vallás. Minden vallás a szent dolgokra, a közösségben élő emberek végső kérdéseire vonatkozó hitek és gyakorlatok egységes rendszere. Az ember számára végső kérdéseknek számítanak olyan kérdések,

⁷⁴⁶ Padányi Viktor: *Egyetlen menekvés*. Budapest, Gede Testvérek BT. 1995, 23. old.

⁷⁴⁷ Ugyanott 23. old.

mint honnan jövünk, miért létezőnk, hová megyünk, az élet értelme, miért szenvedünk, van-e élet a halál után? A válasz ezekre a kérdésekre feltételezi az Istenben való hitet. Egyben olyan szellemi áramlat, amely bizonyos kritériumoknak eleget kell hogy tegyen: Elsősorban kifejtett és lehetőleg jól érthető nyelvezetten dokumentált elképzelések a világ keletkezéséről, ami azt jelenti, hogy van egy kozmogóniai doktrínája. A magyarság számára a kereszténység a meghatározó vallás még akkor is, ha történelmünk során a keresztény–keresztyén szókéttős a magyar kultúra vallási megoszlásának a jelvé is vált.

2. Az összefogás szükségessége. A széthúzás már csaknem a magyarság jellemhibájává vált, aminek történelmünkben többször beláthatatlan következményei voltak. A mellérendelő elv (Karácsony Sándor) alkalmazása során, főleg ott, ahol több vezéregyéniség találkozik, kialakulhatnak olyan helyzetek, hogy nehéz megtalálni a közös álláspontot. Ezért válságos időszakokban szükség van a központi akaratra.

3. Az önazonosságunk megőrzése. Az önazonosságunk már nemcsak az elcsatolt nemzetrészekben veszélyeztetett, hanem a magyar állami keretek között élő nemzet tagjainál is. Amint azt a bevezető sorokban hangsúlyoztuk, legnagyobb szerepe a nemzeti önismeretnek van, s ezen belül főleg a nemzeti múltunk valós megismerésének.

4. A családok egészséges szerepének a megőrzése. Addig erős a nemzet, amíg erősek a családok! Ez a tézis főleg a család hagyományos funkcióinak betöltéséből ered. Változó világunkban ezek a funkciók állandó átalakulásban vannak, mi több egyes funkciók elsorvadnak. Ez befolyásolja a családok tevékenységét, kultúráját, norma- és értékrendszerét. A társadalmi és gazdasági változások is kedvezőtlenül hathatnak a család funkcióinak működésére, főleg a biológiai, reprodukciós szerepre, a gondozási feladatok ellátására, amelyeket a szülők sokszor áthárítanak más intézményekre (óvoda, iskola). Az egészséges családotól való idegen ideológiák (gender) beszivárgása veszélyezteti a nevelési, szocializációs feladatok ellátását, veszélyezteti a biztonságot nyújtó családi környezetet.

Visszatérve a küldetéstudathoz, minden társadalmi és közösségi szerepnek legalább három fontos mozzanata van: környezetünk elvárásai velünk szemben, saját elképzeléseink a szerepvállalásunkról és nem utolsósorban a szerepkör valós teljesítése. Összegezve tehát: A nemzetnek, mint küldetesközösségnek lényegi tartalma ezeknek a szerepeknek a tudatosítása, az a meggyőződés, hogy az emberiség elvárja a teljesítésüket.⁷⁴⁸ Nemzetről akkor beszélhetünk, ha már nemcsak az egyén felelős a közösségnek, hanem a közösség is felelős, de az egész emberiségnek.

Legalább három oknál fogva szükséges és időszerű e témával foglalkozni: 1. főleg azért, mert sokan borúlatoan figyelik a körülöttünk zajló eseményeket, melyekbe csaknem genetikai információként épültek bele a „magyarságnomorító” törekvések; 2. ugyanakkor a nagyobb geopolitikai egységek kibontakozásában is benne rejlenek a veszélyek, amelyek a magyar szellem és etnikum nyomtalan eltűnéséhez vezethetnek; 3. mint a herderi jóslat, úgy üldöz az intés, amelyet a XXI. század küszöbén néhányan megfogalmaztak: „Merjünk kicsik lenni!” Mert, ha valóban jelentéktelen, kis nemzet vagyunk, akkor felmerül a kérdés, hogy mitől vagyunk fontosak az ellenségeinknek? Miért olyan fontos minden évszázadban legalább egyszer lefejezni, börtönbe juttatni, emigrációba kényszeríteni a nemzet színe-javát?

⁷⁴⁸ A társadalmi szerep nem teljesen azonos a vakon teljesített feladattal. Míg a feladatokat egyfajta külső nyomásra teljesítjük, a szerepeket bizonyos módon eljátszuk, mint a színész a színpadon. A társadalmi szerep nem más, mint bizonyos elvárások összessége, viselkedési minta, amely szorosan összefügg az adott személy vagy csoport társadalmi helyzetével.

Valószínűleg a fordítottja érvényes: A valós kultúra gyökere, adományozója és hordozója vagyunk! Ezért kell a hatalmon lévő népeknek minden áron igazolniuk a kultúrfölényét. És épp emiatt fontos újra meg újra feleleveníteni küldetésstudatunkat, hiszen nekünk itt nemcsak fennmaradni és túlélni, hanem Széchenyi, a méltán nevezett legnagyobb magyar szavaival – „alkotni, teremteni kell!”.

BEKÜLDÖTT TANULMÁNYOK

2. A magyar nyelv: beszéd és írás

